

BİR HİTİT KRALI VE MEKTUBU

Yaşar COŞKUN

Boğazköy'de bulunmuş çivi yazılı belgelerden mektup türünde olanların içerisinde en önemlilerinden biri olan "*Tawagalawa Mektubu*"nu konu olarak seçtim. Kraldan krala yazılmış bu mektubun tercümesinden çıkan tarihî sonuçlardan, değişik yorumlarından bahsetmek istiyorum.

Bu mektup diğerlerinden form, kalıp anlatım ve içerik yönlerinden farklıdır, üniktir, bu nedenle de mektup türünde olan diğer belgelerden ayrıcalığı vardır. *Tawagalawa Mektubu* diye adlandırılan bu mektup (KUB XIV 3) Yeni Hitit Krallığı döneminde Hitit-Ahiyawa ilişkilerinin en önemli belgelerinden biridir. Hemen burada *Ahiyawa*'nın Batı Anadolu'da bir ülke olduğunu belirtelim ve Sayın Hocamız Akurgal'ın "Eski İzmir" isimli eserindeki (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983) lokalizasyonunu hatırlayalım: "Homeros'da *Achaiói* adı altında anılan ve bizim Aka'lar dediğimiz bu ilk Helen kavmi, daha M.Ö. 16. y.y.'da Miletos (da yerleşmiş ve belki de orada ya da biraz daha güneyde M.Ö. 14. ve 13. y.y.'larda Hitit kaynaklarında sözü edilen *Ahiyawa Krallığı*'ni kurmuşlardır."

Biz yine mektubumuza dönelim. Üzülerek söylüyoruz ki mektupta ne Hitit Kralı'nın, ne de *Ahiyawa Kralı*'nın ismi geçmemektedir. Buna karşılık mektubu yazdıran Hitit Kralı kendisini ^{DUTUŠI} (yani majesteleri), LUGAL.GAL (büyük kral), LUGAL KUR URUKUBABBAR (Hatti Şehri Ülkesi'nin büyük kralı), LUGAL URUHatti, LUGAL KUR Hatti diye tanıtmaktadır. Karşısındaki kral ise LUGAL KUR Ahiyawa (*Ahiyawa Ülkesi Kralı*) olarak anılmakta ve birkaç yerde Hitit Kralı, bu krala SES-IA (kardeşim) diye seslenmektedir.

Mektup 3 nüsha olarak tanzim edilmiş, bunlardan ancak 3. nüshası elimize geçmiştir. Ön ve arka yüzlerinde ikişer sütun olmak üzere toplam dört sütünde oluşmuştur, kırık ve tahribata uğramış yerleri vardır. 4 sütünlük *Taw. Mektubu*'ndaki şahıs ve yer adlarını gözden geçirdiğimizde şu isimlere rashyoruz:

<u>Şahıs isimleri</u>	<u>Yer adları</u>
^m Tauagalaya	URUAttarimma
^m Lahurzi	URULukka
^m Piiamaradu	URUŞallapa
^m Atpa	URU ^U aliwanda
^m Auaiana	URU ^I ialanda
^m ^D LAMMA	URUAtriiia
^m Dabala- ^D U	URUMilauanda
^m Şahurunuuu	URUAbauuia
	URUAhhiiaua
	URU ^U iluša
	URUKarkiiia
	URUMaša

Burada *Hitit Kralı*, *Ahiyawa*'daki krala, Hitit vasal arazisine yabancılar tarafından yapılan bazı saldırı ve tecavüz olaylarından yakınmakta, ülkesini dıştan rahatsız edenlerin faaliyetlerini sergileyerek, bunlara kayıtsız kalamayacağını ifade etmektedir. Görünüşe göre bu faaliyetlerden bazılarına ya da bir kısmına bizzat *Ahiyawa*'nın da katılmış veya bulaştırılmış olabileceği ihtimal dahilindedir. Tabii dolaylı olarak bu faaliyetlerde bulunanlara da kucak açmış veya desteklemiş olabilir.

Metin, gerçek karakteri bakımından, apaçık sebeplerden dolayı yorumu ait pek çok problemler doğurmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla, mektup yazarının değindiği bir çok olay alıcı tarafından iyi bilinmekte ve bu yol ve bu yüzden de ayrıntılı olarak anlatılması gerekmemektedir. Fakat daha önemlisi Hitit Kralı, siyasî durumun nezaketi gereği, anlaşılan mektupla müdahale etmek zorunda kalmıştı. Olayları ortaya koyarken o, asla tarafsız bir gözlemci değildir, ama zamanın diplomasisine uygun bir dil kullanarak duruma açıklık kazandırmak istemiştir. Bunda o zamana kadar olan tecrübelerini de değerlendirerek ön yargılardan uzak kalmaya çalışmıştır.

Mektup, kralının saray duvarlarına kadar yangınla tahrip edilen *Attarimma* Kentinin zikredilmesiyle başlar. İkinci cümledeki "*Lukka*'lı *Adamlar*" ifadesinden, *Attarimma*'nın *Lukka Ülkesi*'nde (yani bizim

Likya dediğimiz bölgede) yer aldığı çıkarılabilir. Bununla beraber bu husus hiç bir yerde açık açık bildirilmemiştir. Fakat daha önemlisi *Attarimma* Şehrine saldırının kimliğidir. İsim metnin 1. satırının başında olup, kırık olması nedeniyle bizim için büyük bir kayıptır. Bu kimliğe ilişkin herhangi bir ip ucu vermesi beklenen 2. cümle ise daha başka sorunları, yeni problemleri ortaya çıkarmaktadır. *Tawagalawa* bölgeye *Lukka* Halkının açık davetiyle girmiştir, ama *Attarimma* Şehrinin ne zaman yakılıp yıkıldığı belli değildir. Bölgeye girme olayının şehrin tahribinden önce mi ya da sonra mı olduğundan emin değiliz. Hitit Kralına yapılan başvuru sonucunda, kralın temel amacının "*Attarimma* Şehrinin *Lukka*'lı Adamları"nı desteklemek olup olmadığını bilmiyoruz. Ayrıca yardım etmeye niçin başkası değil de *Tawagalawa*'nın çağrıldığı karanlıkta kalmaktadır. Mektupta ilk anda bahsedilen olaya karışan dört ayrı grup vardır:

- 1) *Lukka*'lı Adamlar
- 2) *Attarimma* Kenti'ni tahribedenler
- 3) *Tawagalawa*'nın kuvvetleri
- 4) Hititlerin öncü askerî güçleri

Attarimma Şehrinin *Lukka*'lı Adamları mektupta kimliği belirsiz düşmana karşı, yardım etmesi için ilk anda *Tawagalawa*'ya başvurup, neden sonradan Hitit Kralına başvurdukları nasıl açıklanabilir? Tabii durum gerçekte böyleyse, kime karşı yardım aranıyordu? Her ne olursa olsun, *Tawagalawa*, Hitit Kralının seferini, Hitit ordusunun bölgeye yaklaşmasını kendi pozisyonuna bir tehdit saymış olsa gerektir ve bu yüzden mektuptaki ifadelere göre insiyatifi ele almak ihtiyacını duymuştur. Belki de bu yüzden kendini *Hitit Kralına*, hazır vasal bir bey olarak sunmak kurnazlığını göstermek istemiştir. Bu sebeple Hitit Kralına şahsen boyun eğmek için *Sallapa* Şehrine yolculuk etmeye hazırlanıyor ve Hitit Kralına da bu jestini kabul ettirmiş görünüyor. Kral ona, kendi huzuruna kadar eşlik etmesi için, eskord olarak, bildiğimiz *TARTENU* (büyük bir komutan rütbesi)'yu gönderdi. Fakat sonra öyle görünüyor ki *Tawagalawa* bir protokol ihlâline dayanarak kralın temsilcisini reddetti ve vasal krallığı bulunduğu yere istedi. Bu istekler yerine getirilinceye kadar da *Sallapa*'ya gitmeyi reddetti. *TARTENU* unvanlı şahsın statüsü ne olursa olsun, *Tawagalawa*'ya göre o, kral adına vasallık verme yetkisine sahip değildi. İşte bu durum tüm sonucun en can alıcı noktası olmuş görünüyor.

Herhalde *Tawagalawa*'nın ilk plânda vasal kral olma isteği ve ikinci plândaki Hitit otoritesine meydan okuyuşu, öyle gösteriyor ki işgal ettiği topraklarda zaten üstün bir mevkii elinde tutuyordu. Belki de sadece fiili

statüsünün resmen tanınmasının yollarını arıyordu (kalıcı belgelerle tanınma-de facto). Kral ile *Tawagalawa*'nın ikinci teması sonunda *Taw.*'nin istekleri reddedilmiş, o da *TARTENU*'nun rütbesine ilişkin safsataya girişmiş veya demagoji yapmaya başlamıştır.

Hitit Kralı *Waliwanda Şehri*'ne ilerledikten sonra, *Taw.*'a adeta bir ultimatoma niteliğinde olmak üzere, kuvvetlerini *İyalanda Şehri*'nden çekmesini isteyen bir mesaj gönderdi. Ancak Hitit kuvvetleri *İyalanda*'ya vardığında üç yönden düşman saldırısı altında kalmıştır. Bu düşman kim di? Bir görüşe göre *İyalanda Şehri*, *Attarimma Şehri* ile aynı saftaki düşman tarafından saldırıya uğramıştır. Fakat bu iddia iki nedenle tartışmaya açıktır. İlk, iki saldırı arasında böyle bir bağı düşündürecek metinde hiçbir şey yoktur. İkinci olarak, *İyalanda*'ya saldırı durumunda açıkça gösterilen yegâne kuvvet bizzat Hitit Kralının kuvvetleridir. Kral *İyalanda*'daki düşmandan söz ederken belli ki Hitit görüş açısından konuşmaktadır ve herhalde düşman olarak *Taw.*'nin destekçilerini işaret etmektedir.

Bu, doğal olarak *Taw.*'ya yapılan desteğin kaynağı problemini ortaya çıkarmaktadır. Bu zamanda *Ahiyawa Ülkesi*'nin bir şehri ya da bölgesi olan *Milawanda*'nın (Miletos), kuşkusuz *Lukka Ülkesi*'ndeki isyancı faaliyetler için bir üs sağlamakla birlikte, bu şehrin ya da bölgenin apaçık askerî bir eyleme karıştığı anlamına gelmez. Eğer biz Ferdinand Sommer'in *Die Ahhijava-Urkunden* (München 1932) adlı eserindeki metnin I 37. satırın tamamlamasını kabul edersek, Hitit Kralının "*Lukka Ülkesindeki Taw.*'ya ait operasyonlardan *Milawanda Şehrini* açıkça ayırmış" olduğunu görürüz. F. Sommer'in metnin I 36-38. satırlarının tercümesi şöyle: "...ben bıraktım, bütün ülkeyi tahribettiğimde, oradaki *Atriya Şehri*'ni yegâne kale olarak geride bıraktım, antlaşma sadakati içerisinde [*Milawanda*?'ya]". Bu tamamlama şimdilik kaydıyla şu filologlar tarafından (eserleri yanlarında yazılı) kabul edilmiştir:

J. Garstang and O.R. Gurney, *The Geography of the Hittite Empire*.

D. Page, *History and the Homeric Iliad*.

J. Macqueen, *Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium B.C.*

S. Heinhold-Krahmer, "... " *Untersuchungen zu Piyamaradu* (Teil I-II) "...", ki yazımızda büyük çapta yararlandık.

Daha sonraki satırlara göre *Hitit Kralı*, *Milawanda*'yı herhalde *Piyamaradu*'yla birlikteliğinden dolayı biraz düşman saymıştır. *Milawanda* halkına olduğu kabul edilen hitabında, hemen hemen kesin olarak imâlî bir misilleme tehdidi vardır.

Hemen hemen kesindir ki, *Taw.* desteğinin büyük bir çoğunluğu başka yörelerden gelmiştir. Bu noktada biz şu üç temel gerçeği göz önünde tutmalıyız:

1) *Taw. Lukka Ülkesi*'ne, bizzat ülke halkının açık davetiyle girmiştir. Bu husus bizzat *Hitit Kralı* tarafından kabul ve teslim edilmektedir. Bunun gerçekliğinden şüphe duymak için pek az neden vardır.

2) *Taw.* Hitit Kralından bir vasal egemen olarak tanınmayı istemiş ve bu ivedi bağışlanmadığında da Hititlere tâbî toprak içerisinde olup, yaklaşan Hitit Ordusu'yla karşı karşıya olmuş olsa bile mevkiini ayakta tutabilmek, Hitit otoritesine meydan okumak için hazırlanmıştır.

3) *Hitit Kralı, İyalanda*'yı kuşatmış ve bütün ülkeyi -ki kendi tâb'asının iskân edildiği bir ülkedir-, metinlerde de kesinkes ifade edildiği gibi baştan aşağı tahribetmiştir.

Bu gerçekler Hitit Kralının bölgeye, uyrukları arasındaki ciddî bir ayaklanmayı açıkca bastırmak amacıyla gelmiş olduğu sonucunu verir görünüyor. Eğer *Taw.* bizzat halkın desteğinden yoksun olsaydı, yaklaşan Hitit Ordusu karşısında bölgedeki durumunu veya mevkiini açıklamak güç olacaktı. Nitekim bu bir görüş olarak *İyalanda Şehrinin* Hitit askerleri tarafından geniş çapta imhasıyla da doğrulanmaktadır.

Attarımma Şehrinin imhası olayının *Lukka* yerleşmeleri arasındaki ciddî iç kavgaların sonucu olduğu mantık dışı değildir. Burada J. Mellaart'ın görüşüne de dikkat etmek lâzımdır. Aslında bu kavgalar, *Tawağalawa* ile *Piyamaraddu* gibi âsilerin kendi çıkarları için ortamı istismar etmeye yönelik kavgalardı. Çatışmaların, altta yatan nedenleri üzerinde ancak spekülasyon yapılabilir. Ancak bölgedeki geçmiş karışıklıkların belirtilmesi Ahhiyawa nüfuz alanının yakınlığı karşısında *Lukka*'nın *Hatusa*'ya bağlanması sorununun temel sonuçlarından hiç değilse biri olduğu yerinde bir tahmindir. Belki mektubun başlangıcında sözü edilen iki başvuru -birincisi *Taw.*'ya, ikincisi *Hitit Kralı*'na- sırasıyla Hitit karşıtı ve Hitit taraftarı iki ayrı gruptan gelmiş ve belki de bu, sonunda *Taw.* ile Hitit Kralı arasında doğrudan karşılaşmaya yol açmıştır. Öyle görünüyor ki *Taw.*, Hitit Kralının oraya varışından önce bölgede geçici olarak üstün nüfuz kazanmış ve bulunduğu alanda vasal bir kral olarak tanınma yolundaki isteğiyle önceden başkaca düşmanlıklar çıkmasını önlemeye çalışmıştır. Onun mevki, sağlamca güvenceye alınmış bir mevki olsa gerektir.

Diğer yandan çok dikkate değerdir ki *Hitit Kralı* oraya varışından sonra, tâbî devletlerin vermek zorunda oldukları askerî yükümlülüklere rağmen, iddiasına göre yardımını isteyen halktan en ufak bir destek işareti

bile almamıştır. Kral, kendi kuvvetleri çok az olduğundan *Piyamaraddu* ile Hitit topraklarını terkeden NAMRA'lara engel olamamıştır. Kral bu konuda güçsüzlüğünü bir çeşit itirafta bulunmuştur. İfadelere göre Kral, *Taw.*'yı topraklarından sürüp çıkarmakta başarılı olmakla birlikte *Piyamaraddu*'nun sık saldırılarını önleyememiştir. Genel hatlarıyla kralın bölgeye kişisel müdahalesi, kalıcı değeri olabilecek pek az şey getirmiş, sadece kendisine hiçbir destek vermeyen bir ülkede harekâta bulunduğu gerçeğiyle sınırlanmıştır. Daha kötüsü, bu ülkenin kendisine düşmanlığı açıkca su yüzüne çıkmıştı. *Taw.* Mektubu, Hititlerin en batıdaki topraklarında söz konusu olan bu durumun, belgenin yazıldığı zamanda sükûnetten uzak olduğuna ve bizzat Hitit Kralının bölgedeki kişisel otoritesini sürdürmekte bazı güçlüklerle karşılaştığına pek az şüphe bırakıyor. Özellikle *Lukka*, *Ahiyawa* nüfûz alanına yakınlığından dolayı bu zamanda stratejik öneme sahip bir mevki işgal etmiştir. Bu husus, bölgedeki iç çatışmayı Hitit görüş açısından çok daha ciddî hâle sokmuştur. Ancak diplomatik düzeyde, Hitit Kralı ülkesinin bu kısmının açıkca yara alabilirliğini herhalde ilân edemezdi. Böylece mektubunda bölgedeki sıkıntıların, tamamiyle *Ahiyawa*'lı bir saldırganın (*Tawagalawa*) ile Hititli bir hâin'in (*Piyamaraddu*) faaliyetleri yüzünden olduğu izlenimini sürekli vermeye çalışmıştır.

Mektubun akışı içerisinde buyruğu altındakilerin davranışların ya da sempatilerine ilişkin herhangi açık bir bilgi vermekten dikkatle kaçınılmaktadır. Ancak mektubun yöneltildiği *Ahiyawa* Kralı, *Lukka*'daki olayların akışıyla yakından tanıştıktır. *Ahiyawa*, siyasal nüfuzunu *Lukka* Ülkesi yoluyla *Milawanda*'dan daha içerilere genişletmek için *Piyamaraddu* gibi âsîleri kullanma düşüncesini pekâlâ beslemekte olabilir. Eğer böyleyse, batıdaki topraklarının kronik bir rahatsızlık durumunda olduğu ve böylece yabancı bir kuvvetin saldırılarına duyarlı olabileceği düşüncesini kafalardan kovmaya çalışmak Hitit Kralının görevi olsa gerektir.

Mektubun devamı içerisinde Hitit Kralı'nın, Hititlere sıkıntı kaynağı olan bazı olaylara değinmesinin sebepleri vardır. Yani yüksek rütbeli bir Hitit Memurunun (*TARTENU*), *Taw.* tarafından küçük düşürülüşü ve *İyalanda* Şehri'nin tahrip edilmesini -bu, Hitit askerlerinin imha ettiği bir Hitit vasal şehir devletidir-, ancak açıkca iyi bilinen bu gerçekleri anlatırken, Hitit Kralı bunları kendi yararına çevirmeye çalışır. Temsilcisinin küçük düşürülüşü Hitit tarafının görüşme istekliliğine yanıt olarak *Taw.*'nın kibrinin ve âdilliğinin bir kanıtı gibi ele alınmaktadır. Öte yandan *İyalanda*'nın tahribi, Hitit otoritesine tam bir meydan okumanın kaçınılmaz sonuçlarından biri olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte Hitit Kralının *Milawanda* ile barışçı ilişkiler sürdürmek arzusuna işaret edilmektedir ki bunun kanıtı da *Atriya* Şehrinin dokunulmadan sağlam bırakılmasıdır.

Olaya karışan âsî liderlerden biri de yukarıda ismini zikrettiğimiz Piyamaraddu'dur. Onunla ilgili ayrıntılı görüş ve araştırmalar sonucunda saptanan hususların en önemlileri:

a) *Piyamaraddu* Hitit uyruklu olup, oldukça yüksek bir makamda bulunuyordu. Buna karşın soyu ve mevkii hakkında kesin birşey söylemek mümkün değildir.

b) O, *Ahiyawa* Krallığının egemenliği altındaki bölgelere kaçmak suretiyle, bilmediğimiz sebeplerden dolayı Hitit Kralının emrine uymamıştır.

c) *Piyamaraddu*, *Atpa*'nın kayınpederi idi. Bu şahıs ise büyük bir olasılıkla *Ahiyawa* Krallığının uyuğundaydı ve *Milawanda*'da oturuyordu.

d) *Piyamaraddu* kaçışından bir süre sonra yine *Milawanda*'da oturmuş olabilir.

e) Buradan ve *Ahiyawa*'nın egemenliğinde bulunan diğer bölgelerden, Hitit egemenliği altında bulunan bölgelere zaman zaman saldırılarda bulunmuş, *Karkiya* ile *Masa* Şehir (Ülke)'lerine gitmeyi planlamıştır.

Piyamaraddu'nun Hitit NAMRA'larını çalması Hitit Kralına, *Ahiyawa* Kralını, uyuğundan birinin karşı faaliyetlerine göz yumduğundan ve Hitit malı olan NAMRA'lara kucak açtığından dolayı azarlama fırsatı vermektedir. Kralın temel amacının, *Ahiyawa* Kralını, Lukka'daki politikasını açıkça ifade etmeye zorlamak ve bu politikada olumlu tavır takınmaya iknâ etmek olduğu beliriyor. Eğer *Ahiyawa* Kralı Hititlerle işbirliğini kabul ederse kendisine açık 3 olasılık var:

1) *Piyamaraddu*'yu Hititlerle bir çözüm yolunu bulmayı görüşmek üzere ve de eğer çözüme varılmaz ise zarar verilmeksizin geri gönderilmesi güvencesiyle Hatti ülkesine gitmeyi iknâ etmek ki Hitit Kralı, yüksek rütbeli bir Hitit Komutanını *Piyamaraddu*'nun emniyetini garanti etmek için fiilen bir rehin gibi göndermelidir.

2) *Piyamaraddu*'nun *Ahiyawa* topraklarında sakin bir şekilde yerleşmesini sağlamak.

3) *Piyamaraddu*'yu *Ahiyawa* toprakları dışında bir harekât üssü aramaya zorlamak.

Bu alternatifleri ortaya koymak suretiyle, Hitit Kralı, *Ahiyawa* Kralının nüfuzunu kullanmasını, aksi takdirde *Ahiyawa* üslerinden yönetilen isyan faaliyetlerinden doğrudan Kralı sorumlu tutmak gerektiğini belirtmektedir.

Tauagalaua Mektubunun gerçek sonucu bilinmemektedir. Fakat herhalde *Murşili*'nin saltanatının sonuna doğru, batılı vasalları üzerinde Hitit otoritesinin devamını sağlamak girişimleri büyük ölçüde başarısız oldu. Halefi *Muwatalli*'nin saltanatı sırasında batıdaki siyasal durum muhtemelen daha çok sarsıldı. Çünkü *Muwatalli*'nin *Wilusa*'lı *Alaksandu* ile yaptığı anlaşmada, *Arzawa* devletleri arasında isyan ihtimaline atıf yapılmaktadır ve *Maşa*, *Karkışa*, *Warşiyalla* ile *Lukka* güçlü düşman toprağı sayılmaktadır (Bk. J. Friedrich, Staatsverträge des Hatti-Reiches, MVAG 34/1, s.42 vd., Leipzig 1930). *Muwatalli*'nin *Lukka* yönüne planladığı askeri hareket gerçekleşmemiş olsa bile, *Taw.* Mektubunda işaret edilene benzer bir durumun isyan eylemlerine duyarlı bir bölgenin genelinde tekrar gelişebileceği vurgulanmaktadır.

Hitit etkinliğinin batıda sürdürülme güçlüğü, 13. yy.da bu bölgedeki Hitit çıkarlarının zamanla terkedilmesine yol açmış olabilir. Eğer batıda Hitit etkinliğinin böylesine büzülüşü gerçekleştiyse, o zaman bu durum, Yeni Hitit Devletinin önlenemez çöküşünden önce, Asur, Ugarit ve Doğu Akdeniz'in diğer ülkeleriyle Hititlerin oluşturduğu ilişkilere daha büyük önem vermesi suretiyle hiç değilse geçici olarak dengelenmiş olmalıdır.

Bu belgenin kaleme alınma zamanına ait görüş ve düşünceler çeşitlidir. *II. Murşili* ile *Muwatalli*'nin saltanatları sırasında, *Seha* Nehri Ülkesi Kralı olan *Manapa-Tarhunta* (eski okunuşuyla *Manapa-Datta*) Mektubunda (KUB 19,5+KBo 19,79) *Taw.*'da geçen *Atpa* ve *Piyamaraddu* şahıs isimlerine rastlamaktayız. Bu bizim için önemli bir ip ucutur. O halde *Taw.* Mektubunun yazarı *Mursili* veya *Muwatalli*'dir. Hatta başka bir olasılıkla *III. Hatuşili* de olabilir. *Manapa-Tarhunta* ve *Tawagalawa* Mektuplarının peşpeşe yazıldıkları hususunda ısrar edilmemelidir. Zayıf bir ihtimaldir. *Muwatalli* ve *Hatuşili*'ye dayandırılması mümkün olan ve içerisinde *Piyamaraddu* şahıs isminin geçtiği diğer fragmanlarla, *Taw.* Mektubu karşılaştırıldığında şu hususlar göze çarpar:

1) *Mira* Ülkesi Kralı *Kupanta-ḪLAMMA*'yla ilgili *Muwatalli* dönemine yerleştirilen üç metinde (KUB 19,5 - KBo 19,78 ve 79) *Kupanta-ḪLAMMA*, *Piyamaraddu* ile ilişkili olarak ortaya çıkar. KBo 16, 35'de de benzer bir ilişki içerisinde *Mira* Ülkesi zikrediliyor. *Hatuşili* zamanına ait fragmanlarda ise *Kupanta-ḪLAMMA* artık aktif bir rol oynamamaktadır. KBo 19,80'de onun oğulları sadece bir defa zikredilmekte, *Taw.* Mektubunun elimize geçen 3. tabletinde ne *Kupanta-ḪLAMMA* ve ne de *Mira* Ülkesi geçmemektedir.

2) *Ahiyawa* Ülkesi ve Kralına ilişkin metin ve fragmanlarda, bu ülke ve kralı fazlaca teşhis edilememekte, fakat *Taw.* Mektubunda *Ahiyawa* Kralı, Hitit Kralı tarafından eşdeğerli bir kral olarak saygı görmektedir.

3) Hitit Kralı *Muwatalli*'nin *Wiluša*'lı *Alakşandu* ile olan anlaşmasında *Luuqa*, *Maša*, *Karkiša* ve *Warşiyala*, hep birlikte URU (şehir) determinatifiyle zikredilmektedir.

Ortada kesin deliller olmamakla beraber yine de anlatılanlardan *Muwatalli*'den çok *Hatuşili*'nin, *Taw.* Mektubunun yazarı olabileceği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Böyle bir ihtimal Prof. Güterbock tarafından da dile getirilmiştir.

Eğer *Taw.* Mektubunun *III.Hatuşili* zamanında yazıldığı teyit edilirse, *Ahiyawa*'ya ilişkin belgeleri yeni bir kronolojik sıralamaya tâbî tutmak gerekecektir. Gerçekten *II.Murşili* ve *Muwatalli* zamanına ait *Hatti Kralı* ile *Ahiyawa* arasında direkt bir ilişkiyi gösteren hiçbir döküman mevcut değildir. Bu arada, *Alakşandu* Anlaşmasında, *Ahiyawa* Ülkesinin kuvvetli bir rakip olarak görünmediğini vurgulayalım. Diğer metin veya haberleşmelerin de doğruladığı gibi, *Ahiyawa* ile sıkı temas belki de ilk defa *III. Hatuşili* zamanında başlamıştır.

Son olarak, bulunacak yeni tablet ve buluntuların şu anda mevcut bilgilerimizi esaslı bir şekilde değiştirebileceğini belirtmek yerinde olacaktır.

SUMMARY

A HITTITE KING AND HIS LETTER

The number of Boğazköy cuneiform texts containing information on "Ahiyawa Country" is very few and one of the most important of these is the "Tawagalawa Text" or letter. In recent years H.G. Güterbock feeling the need for articles on this subject wrote two articles titled "Wer war Tawagalawa?" (Who was Tawagalawa?) and "A new look at Ahiyawa text". In Hittite history one of the very important names related to the "Ahiyawa Problem" is "Tawagalawa". Scholars who have been working hard to identify the person by this name take into consideration the possibility that Tawagalawa could be a brother of the "King Ahiyawa". We have in our hands only the third copy of this tablet, which is believed to have been written during the reign of either *Murşili* the second or *Muwatalli* or *Hatuşili* the third although the name of the king during whose reign the tablet was written is not stated in the text. Recently, the view that the events described in the tablet took place during the reign of *Hatuşili III.* the third has gained more weight. From it is understood the general style of the text that autonomy has already started losing power and that the city administrators did not obey the

vassals any more another person whose name is mentioned along with the historic events described in the text "*Piyamaraddu*". Another name is "*Atpa*" and these two are close relatives. It is necessary to make a "comparative and through study" of all texts in which these names are seen separately or together in connection with *Ahhiyawa* Country (KUR^{URU} *Ahiiava*-).